

Posudek oponenta bakalářské práce

Autor: Jan Jambor

Forma studia: prezenční

Obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Studijní program: B7105 Historické vědy

Název práce: Vybrané industriální objekty Královéhradeckého a Libereckého kraje a jejich budoucnost

Vedoucí DP: PhDr. Vlastimil Havlík, Ph.D.

Oponent DP: PhDr. Mgr. et Mgr. Oldřich Vaňura

Bakalářská práce studenta Jana Jambora se vyznačuje pečlivým přístupem k problematice industriální architektury na části území Královéhradeckého a Libereckého kraje. Autor se soustředil na šest vybraných industriálních objektů, které byly důležité pro rozvoj textilního průmyslu v této části regionu. Zajisté tyto jedinečné objekty v současnosti stojí jako němí svědkové minulosti v různých částech severovýchodních Čech a čekají na využití, neboť ztratily původní funkci, totiž zajištění výroby a obživu zdejšího kraje a obyvatelstva. Jsou poznáním kulturního, společenského a dělného života země a zdejšího lidu, staly se ukázkou zručnosti, ale též technické důmyslnosti v oblasti stavitelství a textilních technologií. V současné době architektura těchto objektů slouží nejen k poznávání specifických tradic tohoto koutu naší republiky, ale jsou tyto objekty (areály) i jistou reprezentací a bohatstvím historických zkušeností i prezentací šikovnosti předešlých generací.

Bakalářská práce je strukturovaná do několika částí:

V úvodu Jan Jambor vytváří nástin tématu, který si vybral k odbornému bádání. Chce především upozornit na zásadní aspekty, které se odehrály v souvislosti s vývojem textilního průmyslu od počátků 19. století v Rakousko-Uhersku na Královéhradecku, přes období Československé republiky, reálného socialismu, až po často složitou a neuváženou privatizaci, která měla často za následek ukončení textilní výroby a postupný zánik vcelku pozoruhodné industriální architektury. Hledá rovněž další možné příčiny zániku tohoto průmyslového odvětví naší republiky, které souvisejí s ekonomicko-společenským vývojem nejen v České republice, ale též v kontextu se světovou dělbou práce.

V počátcích studie autor rozpracovává pramennou základnu problematiky, která je rozdělena na dvě části: První odstavec se týká pramenné základny, která je uložena především ve Státním okresním archivu Liberec a ve Státním oblastním archivu Zámrska, ale i ve Státním

okresním archivu Hradec Králové, kam byly deponovány některé materiálie, jež se týkají této problematiky.

V dalším odstavci čtenáři zevrubně přibližuje odbornou literaturu, která se zaměřuje na všeobecné hospodářské dějiny, především uvádí *Dějiny hospodářství českých zemí, od počátku industrializace až do konce habsburské monarchie*, dílo autorů Ivana Jakubce a Zdeňka Jindry a rovněž Václava Průchy a jeho dílo *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992*.

V rámci vymezení území, které sleduje v bakalářské práci, se opírá o kolektivní publikaci *Liberec, s dílem Smržovka* od Romana Karpaše, rovněž *Paměť Tanvaldska, vznik a vývoj bavlnářské firmy Tanvaldská přádelna a její význam pro Tanvald a celé povodí Kamenice a Desné* od Jaroslava Rýdla a samozřejmě *Šest studií k dějinám Inářství na Trutnovsku* od Bohumíra Smutného. Ze současných autorů uvádí Lukáše Berana a Vladislavu Vlachařovou a jejich publikace *Industriální topografie, Královéhradecký kraj a Industriál Libereckého kraje, technické stavby a architektura*.

V další kapitole nástinem vysvětluje a zevšeobecnjuje pojem průmyslová revoluce ústy francouzských autorů, ale též socialistů 19. století. Autor vysvětluje pojem průmyslové revoluce a industrializace, konstatuje, že jsou to poněkud rozdílné jevy, nejsou si vzájemně identické. Logicky vysvětluje postupný přechod od agrární společnosti v průmyslově agrární a městskou. Zdůrazňuje postupný vývoj a jednotlivé společensko-ekonomické souvislosti ve společnosti – změnu demografické křivky, dopravu související s rozvojem železnic a následným stěhováním obyvatelstva z venkova do měst, což v Českých zemích souviselo se zrušením nevolnictví v roce 1781. V první třetině 19. století postupný rozvoj průmyslové výroby souvisel se změnou struktury městských sídlišť, začala se budovat předměstí s dělnickým obyvatelstvem, hrabdy ustupovaly rozvoji městských předměstí, zakládaly se parky a samozřejmě vznikaly nejprve hlavně textilní manufaktury, posléze v souvislosti s železniční dopravou započal vznikat těžký průmysl, výroba železa i oceli a s tím související těžba uhlí.

Autor se též zabývá specifičností příčin, vzniku a rozvoje průmyslové revoluce, kdy v Habsburské monarchii se sice navenek centralizovala moc, avšak zároveň v důsledku národnostní politiky docházelo i k odstředivým tendencím, které byly největší překážkou konsolidace země. Zásadní úlohu v celé monarchii hrály Země Koruny české při vzniku a budování průmyslu, které sice přišly o nejvíce rozvinuté území při slezských válkách v 18. století, o Slezsko, avšak o to více zmenšené území Českých zemí hrálo rozhodující úlohu v rámci celé rozlehlé říše.

Třetí kapitola se zabývá rozvojem textilního průmyslu na Královéhradecku a Liberecku na pozadí hospodářských dějin českých zemí od počátku 19. století až do konce 1. světové války. Autor především zdůrazňuje jeden z hlavních impulzů rozvoje manufakturní výroby v monarchii a to neutěšenou hospodářsko-politickou situaci po napoleonských válkách, kdy

se habsburská říše snažila zotavit z těžké společenské a ekonomické krize novými investicemi a též novátorskými výrobními technologiemi v počínajícím průmyslu. V rámci tohoto procesu došlo k nárůstu a rozvoji průmyslových oblastí Českých zemí, především v oblasti textilního a sklářského průmyslu v severních Čechách. S rozvojem textilního průmyslu rovněž souviselo i vybudování železničního spojení do Liberce z Vídně, přes Prahu a též spojení Liberce s Pardubicemi. Autor připomíná, že důležitým činitelem při budování železničního spojení do Liberce byla Liberecká obchodní živnostenská komora, která intenzivně usilovala o napojení na další tratě, které vedly především na německá území. V této souvislosti autor připomíná hlubší souvislosti rozvoje textilního průmyslu v 2. polovině 19. století, až do vypuknutí 1. světové války, kdy jej přerušila právě tato událost v evropské a světové politice.

V neposlední řadě autor výstižně připomíná konkurenční boj i v tomto odvětví průmyslu, který se obecně odehrával na pozadí národnostního soupeření mezi Čechy a Němci po celou 2. polovinu 19. století, výrazně a osudově posléze zasáhl i 20. století.

V závěru historického exkurzu v této kapitole připomíná, že se Československo po roce 1918 stalo druhou nejvyspělejší zemí v oblasti průmyslu na evropském kontinentu a zejména v textilním průmyslu se dostalo před Francií a Velkou Británií.

Ve čtvrté kapitole se zabývá patrně nejdůležitějším oborem, který spoluurčoval vývoj tovární architektury od třetí čtvrtiny 19. století v severovýchodních Čechách a to byla především textilní průmyslová výroba. Jan Jambor popisuje zrod moderních konstrukčních projektů, které postupně splňovaly nejen potřeby velkolepých prostor pro umístění mohutných textilních strojů, ale rovněž reagovaly na pracovní podmínky zaměstnanců. Jednotlivé architektonické ateliéry postupně projektovaly pozoruhodné návrhy, které zrcadlily především železobetonové a ocelové konstrukce, které byly v interiéru hal doplněny litinovými sloupy nesoucími traverzy, do nichž byly zaklenuty cihelné stropy. Těmito moderními postupy bylo umožněno stavět monumentální architekturu s široce koncipovanými mnohaposchodovými budovami, které byly nejen prosvětlené přirozeným světlem, jelikož v nadměrné míře tvůrci používaly mohutná skleněná pole mezi nosnými stěnami, jež byly budovány z moderního materiálu. Právě v této kapitole autor věnuje pozornost některým výraznějším architektům (Bruno Bauer, Philip Sidney Stott, Wiliam Lossow a Max Hans Kühne), jež v této oblasti stavitelství projektovali a pochopitelně se často spolupodíleli na realizaci pozoruhodné architektury, která dodnes vytváří dominanty nejen u nás, v České republice, ale též jinde v Evropě.

Student v páté kapitole hledá z památkářského hlediska východiska, jak tyto monumentální stavitelské počiny industriální architektury zachránit případnou rekonstrukcí, která bude spojena s revitalizací a s ohledem na citlivé využití stávajících objektů. V této souvislosti připomíná především uplatnění hlediska konzervačního státní památkové péče, které je nezbytné k tomu, aby se projekt podařilo důstojně realizovat a v jisté autenticitě zachovat. Student uvádí jako zásadní současný příklad obnovy a revitalizace - bývalou přádelnu bavlny Richarda Anningera v Hradci Králové, jejímž autorem ostatně jako Červenokostelecké tkalcovny, byl průmyslový architekt Bruno Bauer. Správně postihuje meritum věci, tedy účelové využití tohoto objektu nejen pro potřeby městské knihovny, ale též jako centrum vzdělávacích, edukačních i oddychových aktivit této části města. Též bude jistě velmi zajímavé sledovat realizaci revitalizačního projektu a obnovy národní kulturní památky – areálu

Winternitzových automatizovaných mlýnů v Pardubicích – architektonicky jedinečné dílo snad od jednoho z nejvýraznějších architektů moderní doby - Josefa Gočára.

Šestá kapitola se zabývá vybranými industriálními objekty v části Královéhradeckého a Libereckého kraje. Tato nejrozsáhlejší kapitola je členěna do dalších šesti podkapitol, které pojednávají o jednotlivých textilních závodech, o jejich historii vzniku, postupném rozvoji od počátku 19. století, přes postupnou prosperitu až po následný úpadek textilní produkce v době válečné i snahy o privatizaci po roce 1989 a popisuje i současnost, kdy textilní výroba postupně nebyla schopna konkurovat zahraniční produkci a zcela zanikla. Z pozoruhodného výběru industriální architektury stojí za zmínku areál objektu v Červeném Kostelci, bývalou Tkalcovnu a. s. Červenokostelecké přádelny a tkalcovny, projektovaný architektem Bruno Bauerem a realizovaný v letech 1927 až 1928. Není zajisté náhodné, že dominantní konstrukčně pozoruhodná budova v areálu je zapsána jako kulturní památka v Ústředním seznamu kulturních památek.

Jan Jambor v této kapitole naznačuje možnosti revitalizace bývalých textilních závodů a snaží se hledat nová východiska, jak tyto často opuštěné a chátrající pozoruhodné industriální objekty minulosti z hlediska státní památkové péče citlivě obnovit a postupně je znovu zapojit do života dnešní společnosti.

V sedmé kapitole Jan Jambor shrnuje a srovnává dosavadní poznatky v oblasti záchrany industriálního dědictví zkoumaných území. Zamýšlí se nad prosperitou a zánikem tohoto odvětví průmyslové výroby, sleduje na pozadí historických událostí často problematické zásahy do jejich tvorby, zejména mezi dvěma světovými válkami, za 2. světové války, v době socialismu a po roce 1989.

V závěrečné kapitole se autor zamýšlí nad problematikou nevyužívaných industriálních objektů – němých svědků minulosti, které po dlouhé období ovlivňovaly život lidu, dotvářely krajinu a koneckonců i společenské a sociální soužití celých generací. Textilní průmysl v této části severovýchodních Čech vytvářel od poloviny 19. století pracovní příležitosti a jistou prosperitu zdejšího obyvatelstva. Právě proto produkty tohoto průmyslového odvětví slavily úspěchy doma i daleko v zahraničí. V současnosti se bohužel však nepřízní osudu dostaly do neutěšeného stavu a teprve v posledních letech i v rámci památkové péče o ně začíná mít zájem nejen odborná veřejnost, ale i místní správy, samosprávy a investoři s určitými vazbami na konkrétní region. Autor závěrem konstatuje, že chápe skutečnost, kdy není možné uchovat všechny tyto areály textilního průmyslu, ale bylo by vhodné otevřít veřejnou diskuzi, které objekty lze zachránit a které jsou pro další generace důležité z hlediska dalšího využití.

Student Jan Jambor v rámci poměrně bohaté přílohové obrazové části (přílohová část obrazový materiál – 1 – 30, s. I. – XIX.) názorně prezentoval mapkami s výskytem lokalit v rámci sledovaného regionu, kde se nacházejí jednotlivé architektonické tovární areály. V obrazové příloze se objevuje nejen technická dokumentace (náčrty), seznamy akcionářů firem, ale též dobová i současná fotodokumentace všech sledovaných průmyslových areálů. Určitě mnohé z nejpozoruhodnějších stavebních počínů jsou zachyceny na přiložené dokumentaci – jedná se například o industriální areál, přádelnu „Klášter“ – Smržovka, přádelnu „Obnovena“ - Smržovka či bývalou přádelnu ve Velkých Hamrech – Bohdalovicích, Mezivodí. V neposlední řadě je při této příležitosti nutné ocenit v přílohové partii profesionální úroveň fotografií, nejen po stránce dokumentační, ale i umělecké.

Autor je přímo pořídil pro předloženou bakalářskou práci, a proto mají obdivuhodnou vypovídající časovou, autentickou a umělecko-historickou hodnotu i například z hlediska památkové péče.

Písemný projev posluchače je vcelku velmi dobré úrovně, nevyskytují se v něm závažnější jazykové ani stylistické nedostatky. Přínos bakalářské práce je zajisté nesporný, neboť se nejedná o kompilativní charakter bakalářské práce, naopak se často uplatňuje jeho vlastní názor a hodnocení i možná řešení, která se objevují zvláště v šesté kapitole v souvislosti k případnému využití dnes již opuštěných technických památek. Jan Jambor v této části textu také zhodnocuje pramennou základnu a odbornou literaturu, které byla důležitým činitelem při jeho studiu technických památek a technologií textilní výroby.

Jan Jambor tedy vcelku splnil všechny vytčené cíle v bakalářské práci s názvem „Vybrané industriální objekty Královéhradeckého a Libereckého kraje a jejich budoucnost“ a předložil tak k posouzení a především k úvaze koncepčně utvářené výsledky analýzy, které vnímatele přímo vybízejí k sounáležitosti nad dalších osudem těchto jedinečných artefaktů minulých věků z různých pohledů, tedy z hlediska historického, památkářského, architektonického, technického (technologického), krajinářského a koneckonců podněcují k dalším úvahám o jejich osudu a následné záchraně.

Předkládanou bakalářskou práci rovněž doporučuji postupně dále použít jako východisko pro další a podrobnější zpracování tohoto zajímavého tématu, například pro budoucí magisterskou práci. Obor státní památkové péče se již s problematikou zanikajícího industriálního kulturního dědictví v současnosti začíná systematictěji zabývat, neboť po často neuvážených privatizacích zanikají architektonicky významné objekty, které nám zanechali naši předkové a jež tvořily nedílnou součást krajiny a paměti regionu. Mnohé nové poznatky o problematice kulturního dědictví v podobě industriální architektury lze ovšem vcelku dobře publikovat v periodikách s podobným zaměřením, například ve Zpravodaji Společnosti ochránců památek ve východních Čechách, neboť historická paměť národa dokáže v dnešním přecivilizovaném světě přece jenom posilovat lásku a úctu k tradicím předchozích tvůrců.

Z výše uvedených důvodů bakalářskou práci Jana Jambora doporučuji k obhajobě a hodnotím písmenem C.

V Pardubicích 10. srpna 2020

